

РОЗДІЛ 10 ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

УДК 821-31(71):[94:316.64
DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.35.46>

ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ ТА ТРАВМА В КАНАДСЬКИХ ГРАФІЧНИХ РОМАНАХ: АНАЛІЗ АВТОРСЬКИХ НАРАТИВНИХ ЗАСОБІВ

HISTORICAL MEMORY AND TRAUMA IN CANADIAN GRAPHIC NOVELS: AN ANALYSIS OF AUTHOR'S NARRATIVE MEANS

Калиновська І.М.,
orcid.org/0000-0002-3406-1456
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри практики англійської мови
Волинського національного університету імені Лесі Українки

Коляда Е.К.,
orcid.org/0000-0002-5437-1320
кандидат філологічних наук, професор,
завідувач кафедри практики англійської мови
Волинського національного університету імені Лесі Українки

Калиновська М.В.,
orcid.org/0009-0007-2994-5074
студентка II курсу факультету іноземної філології
Волинського національного університету імені Лесі Українки

Статтю присвячено дослідженню авторських наративних засобів формування історичної пам'яті та репрезентації травми в канадських графічних романах у контексті переосмислення канадської історії та ідентичності корінних народів. Матеріалом дослідження слугують графічні романи «Німкій» (*Nimkii*), «Нахилена земля» (*Tilted Ground*), «Роузї» (*Rosie*) графічної антології *This Place: 150 Years Retold*, створеної представниками корінних народів Канади.

Дослідження показує, що в графічних романах ефективно поєднано вербальні та невербальні компоненти для створення багатопланових історичних наративів, які дозволяють читачам глибше зануритися у зображувані історичні події колоніального минулого корінних народів Канади та зрозуміти емоційні стани персонажів. Ці графічні романи не лише передають травматичний досвід корінних народів, висвітлюють маловідомі або замовчувані аспекти історії Канади, але й популяризують знання про минуле, стимулюють критичне мислення, емпатію та рефлексію щодо зображуваних історичних подій.

Проаналізовано вербальні та невербальні засоби, які використовують автори та ілюстратори для висвітлення травматичного досвіду корінних народів Канади та формування їхньої колективної пам'яті. З-поміж вербальних засобів зафіксовано використання фонетичних, лексичних та синтаксичних одиниць для відтворення травматичного досвіду. Невербальні засоби включають специфічну кольорову палітру, вирази обличчя та пози персонажів, структуру панелей, шрифт, пунктуацію, які візуально підкреслюють емоційний вплив травматичних подій.

Результати дослідження підтверджують значний потенціал графічних романів як засобу для переосмислення історії, формування колективної пам'яті та репрезентації травматичного досвіду. Це дослідження відкриває перспективи для подальшого вивчення ролі графічних романів у формуванні історичної свідомості та національної ідентичності.

Ключові слова: графічний роман, корінні народи Канади, травма, травматичний досвід, емоційний стан, вербальний засіб, невербальний засіб.

The article is devoted to the study of author's narrative means of forming historical memory and representation of trauma in Canadian graphic novels in the context of rethinking Canadian history and Indigenous peoples' identity. The graphic novels *Nimkii*, *Tilted Ground*, and *Rosie* from the graphic anthology *This Place: 150 Years Retold*, created by representatives of the Indigenous peoples of Canada, serve as the research material.

The study shows that graphic novels effectively combine verbal and non-verbal components to create multi-layered historical narratives that allow readers to immerse themselves more deeply in the depicted historical events of Canada's Indigenous colonial past and understand the emotional states of the characters. These graphic novels not only convey the traumatic experience of Indigenous peoples, highlight little-known or silenced aspects of Canadian history, but also popularize knowledge about the past, stimulate critical thinking, empathy and reflection on the historical events depicted.

Verbal and non-verbal means used by authors and illustrators to highlight the traumatic experience of Canada's Indigenous peoples and the formation of their collective memory are analysed. Among the verbal means, phonetic, lexical and syntactic units to reproduce the traumatic experience were identified. Non-verbal means include a specific colour palette, facial expressions and postures of characters, panel structure, font, punctuation, which visually emphasize the emotional impact of traumatic events.

The results of the study confirm the significant potential of graphic novels as a means of reinterpreting history, forming collective memory, and representing traumatic experiences. This study opens perspectives for further study of the role of graphic novels in the formation of historical consciousness and national identity.

Key words: graphic novel, indigenous peoples of Canada, trauma, traumatic experience, emotional state, verbal means, non-verbal means.

Постановка проблеми. Графічні романи все більше привертають увагу дослідників, відкриваючи нові перспективи для міждисциплінарного аналізу. Цей сучасний жанр графічної літератури набуває популярності, оскільки дозволяє авторам й ілюстраторам використовувати широкий спектр засобів для передачі складних ідей та емоцій. На відміну від традиційних текстових форм, графічні романи поєднують вербальні та невербальні компоненти, створюючи багатошарові наративи, які допомагають читачам глибше зануритися у зображувані події та зрозуміти емоційні стани персонажів [2]. Ця особливість графічних романів робить їх ефективними для висвітлення складних історичних та соціальних тем, що сприяє залученню ширшого кола читачів.

Графічні романи на історичну тематику не лише популяризують знання про минуле, але й стимулюють критичне мислення, емпатію та рефлексію щодо історичних подій, їхніх причин та наслідків. Крім того, вони часто висвітлюють маловідомі або замовчувані аспекти історії, сприяючи глибшому розумінню історичних процесів. У контексті канадської літератури графічні романи часто звертаються до болючих та суперечливих аспектів національної історії, таких як колоніалізм, ідентичність, соціальна справедливість, що особливо актуально для розуміння досвіду корінних народів Канади, репрезентації їхнього спротиву, травматичного досвіду, формування колективної пам'яті та переосмислення історичних подій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження травми в літературі є актуальним напрямком сучасних досліджень. Літературні тексти – важливе джерело для дослідників, які вивчають сутність травми, її історичні, соціокультурні контексти та способи подолання. Аналіз показав, що протягом останніх десятиліть спостерігається значне зростання кількості наукових праць, присвячених аналізу репрезентацій травматичного досвіду в літературі під різними кутами зору. До прикладу, більшість дослідників схиляються до думки, що травму неможливо відобразити вербально. Дослідники Н. Геріяті, Р. К. Сарумпаєт,

С. Т. Супріхатін зазначають, що колективний та індивідуальний травматичний досвід тісно переплетені в історичній травмі, а мовчання є частиною стратегій і опору тих, хто пережив травму [7].

Дж. Педерсон критикує традиційну модель репрезентації травми в літературних творах, які часто зосереджуються на неможливості її вираження, і натомість пропонує концепцію «транзитивного реалізму» [9]. Цей підхід підкреслює здатність літератури не лише відобразити травматичний досвід, але й активно сприяти його переосмисленню та інтеграції.

Б. Буш та Т. МакНамара акцентують увагу на міждисциплінарних дослідженнях травми, а також на здатності лінгвістичних досліджень травми поглибити розуміння «дискурсів невимовного». У статті аргументується ідея про те, що мова не лише відображає травму, а й може слугувати інструментом для її осмислення та зцілення [6].

М. Борате аналізує візуальні засоби вираження травми в графічних наративах Індії [5]. Авторка зосереджується на колективній травмі, пов'язаній з історичними, культурними та політичними контекстами, і показує, як візуальні компоненти можуть відобразити глибокі переживання та травматичні спогади. Це дослідження підкреслює, що графічні наративи не лише документують травму, але й сприяють її колективному усвідомленню та зціленню.

К. Орбан досліджує, як графічні романи слугують потужним засобом вираження та осмислення травматичного досвіду [8]. Науковиця зазначає, що візуальний формат графічних романів дозволяє ілюструвати моменти безсловесних травматичних спогадів, що робить їх особливо ефективними для передачі складних емоцій і психологічних станів, пов'язаних із травмою. Графічні романи створюють унікальний простір для дослідження травми, де читачі можуть взаємодіяти з візуальними та вербальними компонентами одночасно. Це дозволяє не лише показати травматичний досвід, а й створити можливість для зцілення, оскільки читачі можуть ідентифікуватися з персонажами та їхніми переживаннями. Таким чином, графічні романи не тільки докумен-

тують травму, але й сприяють колективному усвідомленню та обговоренню травматичних подій, що робить їх важливим інструментом та матеріалом дослідження.

Постановка завдання. Мета дослідження – проаналізувати авторські нарративні засоби формування історичної пам'яті та репрезентації травми в канадських графічних романах в контексті переосмислення канадської історії та ідентичності корінних народів Канади. Матеріалом дослідження слугують графічні романи «Німкій» (*Nimkii*) [3], «Нахилена земля» (*Tilted Ground*) [4], «Роузі» (*Rosie*) [10] графічної антології 150-літньої історії Канади *This Place: 150 Years Retold*, створеної виключно представниками корінних народів Канади.

Для досягнення мети визначено такі завдання: дослідити, як автори та ілюстратори графічних романів використовують специфіку жанру для переосмислення канадської історії з погляду корінних народів Канади, формування колективної пам'яті та ідентичності корінних народів Канади; проаналізувати вербальні та невербальні засоби для репрезентації травматичного досвіду корінних народів Канади в графічних романах.

Виклад основного матеріалу. У контексті нашого дослідження, розглядаємо травму як психологічне явище. Це – «психологічний відбиток у пам'яті неординарних екстремальних і гіперекстремальних ситуацій» [1, с. 130], травмуючих подій, які характеризуються раптовістю, інтенсивністю та відчуттям безвихідності, що ускладнює їх сприйняття та усвідомлення. Травмуючі події спричиняють емоційні потрясіння і супроводжуються такими емоційними реакціями на подію і її наслідки, як страх, жах, тривога, гнів, плач, обвинувачення тощо та призводять до тривалих психологічних наслідків. Це – травмуючий досвід, який руйнує або ставить під загрозу усталені категорії розуміння ідентичності, і який може бути переданий від покоління до покоління. Психологічна травма корінних народів Канади охоплює історичні, міжпоколінні та культурні аспекти травматичного досвіду, спричиненого колоніалізмом, примусовою асиміляцією та системним расизмом. Вона проявляється через наслідки примусового переселення, системи шкіл-інтернатів, заборону корінних мов і традицій, а також постійну дискримінацію у суспільстві. Ця колективна травма впливає на психічне здоров'я, соціально-економічний стан та культурну ідентичність корінних народів Канади, передаючись через покоління та порушуючи зв'язок з землею предків.

Травмуючий досвід корінних народів Канади, відображений у проаналізованих графічних романах, охоплює різні історичні періоди та аспекти колоніалізму. Ці твори візуалізують складові історичної та культурної травми, завданої корінним спільнотам внаслідок дискримінаційної політики канадського уряду, і допомагають читачам глибше її зрозуміти та відчути. До прикладу, у графічному романі *Tilted Ground* показано боротьбу вождя Біллі Ассу за збереження культури кванкавак'вакв в умовах суворої заборони традицій та мови з 1885 до 1951 року, що яскраво ілюструє культурну травму та опір корінних народів проти примусової асиміляції. Наприклад, заборона церемонії подяки *potlatch*, під час якої танцювали ритуальні танці, співали й обмінювалися подарунками, виявляли свою вдячність предкам й громаді, природі й богам: "...and any Indian or other person who encourages, either directly or indirectly, an Indian or Indians to get up such a festival or dance, or to celebrate the same is guilty of a like offence and shall be liable to the same **punishment**" [4].

На думку представників корінних народів, найстрашніше, що може статися з людиною в житті, – це забути про власне походження, забути історію свого роду. Вони поважають старших, предків, завжди радяться зі старійшиною племені. До прикладу: "*Billy has learned how to properly honor the ancestors and visitors during our ceremonies*" [4]. Вербальні засоби відображення світогляду корінних народів Канади (найпоширеніші лексичні одиниці на позначення вірувань та обрядів: *belief, superstition, curse, shaman, spirit, to protect, to shield, thunder spirit*, світосприйняття і довілля: *chief, elders, sky, thunder*) поєднуються з невербальними засобами, найефективнішим з яких для створення історичного нарративу є розташування тексту та ілюстрацій на панелях, яке є горизонтальним [10], що не заплутує читача в історії, або ситуативним для відображення роздумів чи складної ситуації [3], кадри можуть бути оточені іншим зображенням, мають різну форму та розміщення на сторінці.

Графічний роман *Rosie* зосереджується на духовних віруваннях інуїтів, розкриваючи глибину культурної ідентичності через образ головної героїні Роузі. Роман висвітлює травматичний вплив урядової політики ідентифікації та перейменування інуїтів у 1940-х роках, примусове носіння іменних табличок, що порушує їхній зв'язок з традиціями та духовним світом. Наприклад: "*What's your true name? How many names do Eskimos have? No wonder the Crowns assigning you all disc numbers*". Для представни-

ків корінних народів Канади імена є невід'ємною частиною їхньої ідентичності й відображають історію роду або зв'язок з певними ритуалами племені: *"Billy Assu is the son of Kamkolas, also known as Charlie Assu. He has been given many names. When he was a child, Kamkolas held a potlatch to give him his first name. Yaxnekwaas – "To give a guest a blanket". At fourteen Kamkolas honoured him with Maxwmawisagame, "Giving away lots of things". His uncle, Chief Wamish, gave Billy the name of his late son. Nagahu"* [4]. Вірування головних героїв, ритуали племені, зв'язок зі світом рослин і тварин відображено у графічних романах за допомогою поєднання вербальних засобів з невербальними, до прикладу, широкої палітри кольорів [4], різних видів розташування кадрів на панелі, ефекту збільшення зображення, чітких ліній для акцентування моменту [3], орнаментів, що відображають корінну ідентичність [10]. Імена представників корінних народів виконували також і захисну функцію від злої сили чи незнайомих, відображали зв'язок з предками, тому насильне перейменування англомовними іменами викликало спротив корінних народів.

Графічний роман *Nimkii* охоплює період з 1960-х до 1990-х років, розповідаючи історію жінки-анішінаабе Німкій, яка пережила травму примусового вилучення з родини та перебування в школі-інтернаті. Цей роман відображає травму поколінь та довготривалі наслідки державної політики асиміляції через систему шкіл-інтернатів, програму усиновлення корінних дітей та заборону рідної мови та культури: *"In the mid-sixties ... they started ripping us away from our families... Thousands of us have been taken". "I was so scared... I was alone". "Those schools weren't good. They stole the children's families, language and culture"*. Німкій ділиться зі своєю дочкою травматичною історією про те, як її з родини забрали у школу-інтернат. Її схилена голова, згорблені плечі, зморщений лоб, стиснені губи та сльози в очах свідчать про травматичний досвід, пережитий в дитинстві. Автор використовує короткі, уривчасті речення, щоб передати емоційний стан головної героїні.

У цьому романі використано символ міфічної птахи *thunderbird*, яка викликає грім та блискавку, що символізує духовний захист головної героїні та її общини від травматичного досвіду колоніалізму: *"My mom said mishi-bizhiw can pull you deep into the water and you'll disappear, and the horned serpents eat people. And the thunderbirds protect us"* [3]. Присутність цього міфічного створіння підкреслює збереження традиційних вірувань,

незважаючи на спроби культурної асиміляції. Це символ опору та збереження ідентичності.

Аналіз графічних романів показав, що вербальні засоби допомагають відобразити травматичний досвід корінних народів і включають:

– фонетичні одиниці (до прикладу, експресивні вигуки *No!*, *Why?*, які підкреслюють травматичні моменти та емоційні реакції персонажів, роблять травматичний досвід більш відчутним);

– лексичні одиниці, що не лише передають травматичний досвід, але й сприяють формуванню глибшого розуміння культурної ідентичності та історичної пам'яті корінних народів Канади (наприклад, *alone*, *scared*, *loss* використовуються для опису втрати родини, культури та ідентичності, що акцентує глибину травми; *memory* підкреслює важливість усвідомлення минулих травм для формування сучасної ідентичності; *silent* вказує на відсутність голосу та можливість висловити свої почуття, заборону говорити рідною мовою; словосполучення з іменниками *river*, *forest*, *land* символізують як красу природи, так і травму, пов'язану з втратою землі у зв'язку з насильницькою конфіскацією земель общин);

– синтаксичні одиниці (короткі, уривчасті окличні речення, щоб передати емоційну напругу, наприклад: *"It's not fair!"*; питальні речення, як от: *"How did it happen with us?"* репрезентує почуття безпорадності та гніву, що супроводжують травматичні переживання; складні речення, щоб відобразити процес осмислення травматичних подій: *"There are only bits and pieces of my mom that I remember now"*; повтори *"Never again. Never again."* підкреслює необхідність зцілення та неповторення історичного травматичного досвіду).

Відображення травми в графічних романах включає: ілюстрації, які передають емоції та події. Темні кольори, такі як чорний, сірий, темно-синій, темно-коричневий, темно-червоний, часто використовуються для створення відчуття тривоги, розгубленості. Вираз обличчя та поза головних героїв, наприклад, широко розплющені очі, стиснуті губи або сльози можуть свідчити про шок, страх, душевний біль або відчай. Схилена голова може вказувати на відчуття безвиході. Структура панелей і композиція також впливають на сприйняття травми: використання нерегулярних або асиметричних панелей може створювати відчуття хаосу або дезорієнтації, безпорадності, що відображає емоційний стан персонажів. Жирний шрифт, розмір шрифту, написання тексту великими літерами відображають емоційне напруження персонажів. Три крапки відображає переривчастість мовлення, що допо-

магає читачеві відчувати емоційний тягар травми персонажів, сприяє розумінню історичних подій.

Висновки. Проведене дослідження підтверджує, що графічні романи є потужним засобом для переосмислення історичних подій та формування колективної пам'яті, особливо травматичного досвіду корінних народів Канади. Поєднання вербальних і невербальних компонентів у цьому жанрі дозволяє створювати багатопланові наративи, які ефективно передають складні історичні теми. Аналіз графічних романів показав, що автори майстерно використовують широкий спектр вербальних та невербальних засобів для репрезентації травматичного

досвіду та ідентичності корінних народів, стимулюючи критичне мислення та емпатію читачів, дозволяючи читачам глибше зрозуміти історичний контекст та емоційний стан персонажів. Це робить графічні романи особливо цінним інструментом для висвітлення реальних маловідомих аспектів історії та переосмислення історичних подій колоніального минулого корінних народів Канади. Перспективою подальших досліджень може бути порівняльний аналіз репрезентації травматичного досвіду в графічних романах різних країн, вивчення ролі графічних романів у формуванні історичної свідомості та національної ідентичності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Екстремальна та кризова психологія: Термінологічний словник / За заг. ред. проф. О. В. Тімченка. Харків : Національний університет цивільного захисту України, 2010. 291 с.
2. Калиновська І., Коляда Е., Калиновська М. Вербальні й невербальні засоби вираження здивування в канадських графічних романах. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2024. Т. 35 (74). № 2. Ч. 1. С. 111–115.
3. Akiwenzie-Damm K., Howe R., Storm J., Yaciuk D. Nimkii. *This Place: 150 Years Retold*. Highwater Press, 2019. P. 138–165. URL: <https://library.lol/main/F764D784C31DFCAC246FC6B682804731> (дата звернення: 11.08.2024).
4. Assu S., Charles K., Ford A. S. *Tilted Ground. This Place: 150 Years Retold*. Highwater Press, 2019. P. 28–53. URL: <https://library.lol/main/F764D784C31DFCAC246FC6B682804731> (дата звернення: 11.08.2024).
5. Borate M. Visualising Trauma in Indian Graphic Narratives. *Shodh Sanchar Bulletin: International Research Journal*. 2020. Vol. 10(40). P. 124–128. URL: https://www.academia.edu/106290338/Visualising_Trauma_in_Indian_Graphic_Narratives (дата звернення 22.08.2024).
6. Busch B., McNamara T. Language and Trauma: An Introduction. *Applied Linguistics*. 2020. Vol. 41(3). P. 323–333. <https://doi.org/10.1093/applin/amaa002> (дата звернення 22.08.2024).
7. Heriyati N., Sarumpaet R. K., Suprihatin C. T. Speaking Through Silence: Trauma in Literary Work. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*. 2020. Vol. 391. P. 166–170. URL: https://www.academia.edu/67728519/Speaking_Through_Silence_Trauma_in_Literary_Work (дата звернення 22.08.2024).
8. Orban K. Graphic narratives as trauma fiction. *The Routledge Companion to Literature and Trauma*. 2020. P. 578–882. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi69/0050515.pdf> (дата звернення 22.08.2024).
9. Pederson J. Trauma and Narrative. *Trauma and Literature*. 2018. P. 97–109. <https://doi.org/10.1017/9781316817155.008> (дата звернення 22.08.2024).
10. Qitsualik-Tinsley R., Qitsualik-Tinsley S., Chomichuk GMB. Rosie. *This Place: 150 Years Retold*. Highwater Press, 2019. P. 110–128. URL: <https://library.lol/main/F764D784C31DFCAC246FC6B682804731> (дата звернення: 11.08.2024).